

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Karkulehto, Sanna; Rossi, Leena-Maija

Title: Johdanto: Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa : sukupuolen ja väkivallan risteyksessä

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Karkulehto, S., & Rossi, L.-M. (2017). Johdanto: Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa : sukupuolen ja väkivallan risteyksessä. In S. Karkulehto, & L.-M. Rossi (Eds.), *Sukupuoli ja väkivalta : lukemisen etiikkaa ja politiikkaa* (pp. 9-26). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1431.
<https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/skst.1431/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Johdanto: Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa – sukupuolen ja väkivallan risteyksessä

Sanna Karkulehto ja Leena-Maija Rossi

Vuosituhaten vaihde on ollut sukupuolten ja seksuaalisuuksien monimuotoisuuden tunnistamisen ja tunnustamisen kannalta mullistavaa aikaa. Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien ilmiöiden näkyvyys on moninaistunut sekä suomalaisessa yhteiskunnassa että laajemminkin länsimaissa viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana.¹ Muutosta ei silti kuvasta pelkästään vapautuminen tai monimuotoisuus, vaan myös se, että sukupuolittuneen ja seksuaalisen hyväksikäytön sekä väkivallan esitysten määrä etenkin mediassa on valtava. Samalla mediamaailma on monimuotoistunut ja -mutkaistunut. Hyvästä syystä voidaan pohtia niin sanotun perinteisen ja sosiaalisen median² toisiinsa kietoutumisen vaikutusta väkivaltaisten representaatioiden, eli kuvallisten sekä sanallisten väkivallan esitysten, näkyvyyteen ja kuuluvuuteen.

Etenkin naisen ruumis on edelleen – niin elävänä kuin kuolleena – monenlaisen hyväksikäytön ja väkivallan kohde erilaisissa nyky-

1 Ks. esim. <http://seta.fi/sukupuolen-moninaisuus-sai-alkuvuonna-runsaasti-nakyvyytta-mediassa/>. Myös Hagelin 2013; Hennessy 2000; Hollows & Mosley 2006; Karkulehto 2011; Mäkelä ym. 2006; Pomerance 2001; Rossi 2003.

2 Tarkoitamme perinteisellä medialla tässä printti- ja audiovisuaalista mediaa: kirjoja, sanoma- ja aikakauslehtiä ja muita painotuotteita sekä elokuvia, radiota, televisiota ja erilaisia musiikkitalenteita (ks. esim. Karkulehto 2011, 30).

kulttuurin teksteissä ja kuvastoissa. Miehet taas esitetään usein naisia hyväksikäyttävänä ja väkivaltaisena sukupuolena – tai vastaavasti toisia miehiä rusikoivina toimijoina tai toisten miesten väkivallan kohteena. (Ks. esim. Bacon 2010, 165, 169–173; Carter & Weaver 2003, 44–45; Prince 2003.) Toisaalta etenkin populaarikulttuurin kuvastoissa naiset esitetään yhä useammin yhtä lailla väkivaltaan kykenevinä (esim. Graham-Bertolini 2011; Inness 2004; 2017; Koistinen 2011b; Lavin 2010; Mäntymäki 2015; Ylipulli 2008), joskin jo tämän teoksen artikkeleista ilmenee, että edelleen väkivalta usein maskulinisoidaan ja väkivallan kohteeksi joutuminen ja uhrius puolestaan feminisoidaan. Myös sukupuolierot ja -rajat tuntuvat pitävän. Entistä näkyvämmäksi on tullut esimerkiksi transsukupuolisiin ihmisiin kohdistuva väkivalta (Butler 2015, 52–53).³

Mistä tällaiset asetelmat kertovat? Miten niitä pitäisi lukea, katsoa ja vastaanottaa, kun ne esiintyvät kuluttamissamme kulttuurituotteissa? Mitä ne viestivät ja merkitsevät? Entä millaisia merkityksiä ne tuottavat? Millaista politiikkaa ne tekevät, ja miten ne vaikuttavat meihin? Mitä kulttuurin väkivaltaistumiselle pitäisi tehdä – ja mitä on jo tehty? Tämä teos on syntynyt sukupuolitettua, sukupuolittavaa ja seksuaalista väkivaltaa kulttuurisissa esityksissä tarkastelleen tutkimusprojektin tuloksena. Sitä on laadittu vuosina, jolloin esimerkiksi nettivihasta ja sitä tuottavista ryhmittymistä on tullut Suomessa arkea (ks. esim. Bangstad 2015; Pöyhtäri ym. 2013; Saresma 2012; 2016c; 2017). Eivätkä viha ja väkivalta ole jääneet pelkästään verkkoon ja verbaalitasolle, vaan saamme nyky-Suomessa jatkuvasti kuulla myös esimerkiksi ei-valkoisiin suomalaisiin ja turvapaikanhakijoihin kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta ja uhkaavista tilanteista, joissa uhkaaja ja uhattu eivät tunne toisiaan entuudestaan.

Myös tutkijat ja toimittajat ovat joutuneet uhkailujen kohteeksi. Uhkailu on kohdistunut sekä naisiin että miehiin ja jopa heidän lapsiinsa. (Ks. esim. Keskinen ym. 2009, 13–14; Pöyhtäri ym. 2013, 17.) Silti nykyiset vihanilmaukset kohdistetaan, paitsi Suomessa myös kansainvälisesti,

3 Ks. myös esim. <http://tgeu.org/transgender-day-of-visibility-2016-trans-murder-monitoring-update/>.

hyvin usein erityisesti naisiin, sekä cis- että transnaisiin.⁴ (Duggan 2014; Gardiner ym. 2016; Sadowski 2016, 23–26.) Esimerkiksi suvaitsevuu- den ja naissukupuolen yhdistymiselle on rasistisessa suomalaisessa puheessa kehitetty jopa oma huoritteleva sukupuolikategoriansa (jota emme toista tässä). Näissä puheissa ilmenee myös käsityksiä naisista miesten omaisuutena, ja samoissa puheissa saatetaan samanaikaisesti sekä puolustaa niin sanottua naisrauhaa että uhkailla naisia väkivallalla tai fantisoida naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan kuvastoilla. (Ks. myös Tuija Saresman artikkeli tässä teoksessa.)

Olemme kirjoittaneet edellä sukupuolesta ja väkivallasta sekä sukupuolittuneesta, sukupuolittavasta ja seksuaalisesta väkivallasta, ja näitä käsitteitä on syytä avata. Sukupuoli ymmärretään tässä teoksessa ensisijaisesti kulttuurisena konstruktiona ja merkitysrakenteena, joka aktualisoituu sekä yksilöllisesti elettyinä ruumiillisina todellisuuksina että yhteiskunnallisena ilmiönä. Nämä molemmat tasot vaikuttavat toisiinsa, kun määrittelemme sukupuolta: yksityinen yleiseen ja yleinen yksityiseen. Lisäksi se historiallinen aika ja fyysinen sekä henkinen paikka, jossa eletään, toisin sanoen konteksti, vaikuttaa aina sukupuoleen sekä siihen, miten sen ymmärrämme. Sukupuoli konstruktiona tai rakenteena – se, mitä pidämme sukupuolena tai ymmärrämme sukupuoleksi – muodostuu henkilökohtaisten fysiologis-anatomisen ruumiin ja psyyken sekä ruumista ympäröivän yhteisön ja kulttuurin kohtaamisissa. Lisäksi se rakentuu niissä performatiivisissa toistoissa, joiden avulla elettyä sukupuolta ja kulttuurista ymmärrystä sukupuolesta tuotetaan, olivatpa ne ruumiillisia eleiden, ilmeiden, asentojen ja liikehdinnän toistoja tai kulttuuristen esitysten, diskurssien⁵

4 Cissukupuolisuuden käsite on muodostettu vastinpariksi transsukupuolisuudelle. Cisnaisilla ja -miehillä viitataan naisiin ja miehiin, jotka kokevat sukupuoli-identiteettinsä vastaavan heille syntymän yhteydessä määritettyä sukupuolta. Käytämme esimerkiksi tässä kohden sekä cis- että trans-etuliitteitä, jotta saamme tuoduksi esiin väkivallan ongelmallisuuden kaikkien naisiksi identifioituvien kannalta.

5 Diskurssit ovat erityisiä kielen käytön tapoja; tapoja puhua, kirjoittaa ja ajatella. Ne ovat myös tapoja kokea ja jäsentää ympäröivää todellisuutta. Ne tuottavat merkityksiä, siis tietoa ympäröivästä todellisuudesta sekä määrittelyjen tai jäsentämisten kohteistaan. Diskursseja tuottavia ilmaisuja säätelevät diskurssiiviset käytännöt, jotka puolestaan muokkaavat tietystä kulttuurisessa, historiallisessa, sosiaalisessa, taloudellisessa, maantieteellisessä ja kielellisessä ympäristössä sen, mitä, missä ja miten ympäröivästä todellisuudesta voidaan sanoa tai esittää, sekä sen, kenellä on valta puhua tai esittää siitä jotain. (Ks. esim. Karkulehto 2011, 18.)

ja representaatioiden⁶ sukupuolimerkityksiä tuottavia toistoja. Sukupuoli on siis kooste henkilökohtaisesti elettyä ja koettua todellisuutta sekä kulttuurin rakenteita, jotka ohjailevat tapojamme elää ja kokea. (Ks. esim. Butler 2015, 60–65.)

Monet väkivallan tutkijat ovat todenneet väkivallan käsitteen vaikeasti määriteltäväksi. Yksi klassinen väkivallan määritelmä on filosofi John Deweyn käsialaa: käsitellessään ”voiman” merkityksiä ja merkityksellistymistä hän tiivisti, että väkivalta on tuhoisaa ja haaskaavaa voiman käyttöä (Dewey 1916/2009). Dewey määrittelee väkivaltaa sen tekijän näkökulmasta, kun taas väkivallan uhreja työssään kohtaavien määritelmät lähtevät uhreista ja menevät syvemmälle käytäntöön: Esimerkiksi Naisten linjan sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan fyysinen väkivalta on toisen elävän olennon ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttumista, josta seuraa enemmän tai vähemmän kipua, vammoja sekä tilapäisiä tai pysyviä toiminnan vaikeuksia; äärimmillään fyysinen väkivalta johtaa elämän loppumiseen. Psykkinen väkivalta taas on pelottavaa uhkaamista, syyllistämistä, naurunalaiseksi tekemistä, nöyryyttämistä, vähättelyä, kylmyyttä ja reagoimattomuutta tai muuta psykologista uhkaa. Seksuaalisessa väkivallassa väkivallan fyysiset ja psykkiniset puolet yhdistyvät, ja sen kirjo ulottuu seksuaalisen koskemattomuuden loukkaamisesta ja seksiin painostamisesta uhkailemalla, manipuloimalla tai kiristämällä aina raiskaukseen asti. (Naisten linja 2017; Lastensuojelun käsikirja 2017.)

Deweyn ohessa toisen teoreettisen klassikon, sosiologi ja kulttuuri-antropologi Pierre Bourdieun mukaan väkivalta on fyysisen ja psykkinen lisäksi symbolista. Symbolinen valta ja väkivalta ovat erottelevaa ja luokittelevaa valtaa, ja vaikka Bourdieu tunnetaan etenkin luokkateoriasaan, hän korostaa varsinkin myöhäisessä tuotannossaan, että symbolinen valta ja väkivalta ulottuvat hallinnan ja alistamisen muotoina aina luokan yli ja ohi risteämään myös erityisesti sukupuolen sekä esimer-

6 Representaatio merkitsee sekä edustamista että esittämistä; esitystapahtumaa, kuvaa tai esimerkiksi taide-esinettä, jossa jokin poissaoleva korvautuu jollakin uudella läsnäolon muodolla (ks. esim. Knuutila ja Lehtinen 2010, 10–11). Representaation käsitteestä on tullut kulttuurintutkimuksessa hyvin keskeinen, ja sitä käytetään niin kielellisistä kuin visuaalista esityksistä ja poliittisesta edustamisesta. (Ks. esim. Rossi 2010b.)

kiksi iän, alueen ja etnisyyden luokittelujen kanssa. (Bourdieu 1984, 479; 1990, 139; 1991, 120, 163–171; 2001; Weininger 2005.) Itse asiassa Bordieun mukaan juuri sukupuoliin kohdistuva hallinta ja kontrolli on symbolisen väkivallan paradigmaattinen muoto (*the paradigmatic form of symbolic violence*) (Bourdieu & Wacquant 1992, 170; Weininger 2005, 138). Kun puhumme tässä kirjassa symbolisesta eli erottelevasta ja luokittelevasta ja siten esimerkiksi syrjintää ja muuta rakenteellista epätasa-arvoa tuottavasta, sukupuolen kanssa risteävästä väkivallasta, nimitämme sitä sukupuolittavaksi väkivallaksi. Sitä ovat esimerkiksi kulttuurissa hallitsevat yleistävät sukupuolinormit ja -odotukset. (Ks. myös Butler 2015, 34, 59.) Sukupuolittuneesta väkivallasta teksteissä puhutaan silloin, kun tarkoituksena on kiinnittää huomio väkivallan tekijöiden ja uhrien sukupuoleen. Usein tämä väkivalta on konkreettista ja fyysistä, mutta se voi olla myös pari- tai lähisuhteissa toteutuvaa alistavaa psyykkistä vallankäyttöä.⁷

Sukupuolittunutta ja sukupuolittavaa väkivaltaa tarkastelevat tutkijat lähestyvät sukupuolta ja seksuaalisuutta jo itsessään osana väkivallan rakennetta sekä väkivaltaan liitettyjä merkityksiä, määrittelyjä ja asenteita. Kumpaakaan sukupuolta ei pidetä lähtökohtaisesti väkivaltaisena tai vastaavasti väkivallan kohteena, vaan yksittäisten tekojen tai ominaisuuksien sijaan pyritään kiinnittämään kriittinen huomio niihin erilaisiin prosesseihin, joissa väkivaltaiset teot, aiheet ja seuraukset kiinnitetään tai ”leimataan” tiettyyn sukupuoleen. Kriittisen tutkimuksen kohteena ovat myös yhteiskunta ja sen instituutiot sekä yhteiskunnassa institutionalisoituneet toimintatavat ja se, miten kulttuurituotteet liittävät väkivallan sukupuoleen ja merkityksellistävät sitä. (Esim. Keskinen 2010,

7 Suomessa on tällä hetkellä vakiintunut kaksi tapaa kirjoittaa sukupuolesta ja väkivallasta: on tutkijoita, jotka käyttävät käsitteitä pääsääntöisesti kuten me tässä teoksessa käytämme, mutta aivan yhtä vakiintuneita ovat käsitteet sukupuolistunut ja sukupuolistava väkivalta, joista ensimmäisellä viitataan merkitysten prosesseihin ja toisella rakenteisiin (Näre & Ronkainen 2008; ks. myös Niemi, Kainulainen & Honkatukia 2017). Nähdäksemme käsitteet ovat silti keskenään suhteellisen rinnasteisia, ja niitä käytetään verrattain samassa merkityksessä ja samoissa käyttöyhteyksissä, joskin käsitteistä voi tunnistaa jonkun verran käyttäjien tieteenalataustoja: kulttuurintutkijat puhuvat hieman useammin sukupuolittavasta ja sukupuolittuneesta väkivallasta ja yhteiskuntatieteilijät puolestaan sukupuolistuneesta ja sukupuolistavasta väkivallasta. Käytämme tässä teoksessa pääsääntöisesti sukupuolittavan ja sukupuolittuneen väkivallan käsitteitä, mutta Anna Pitkämäki soveltaa omassa artikkelissaan sukupuolittuneen väkivallan käsitettä.

243; Ronkainen & Näre 2008, 21–22, 35; ks. myös Anna Pitkämäen artikkeli tässä teoksessa.)

Vaikka tutkijoina emme lähtökohtaisesti sukupuolita väkivaltaa, on todettava, että määrällisesti Suomessa sukupuolittavan ja sukupuolittuneen vihan ja väkivallan kohteiksi joutuvat eniten naiset ja fyysistä väkivaltaa harjoittavat eniten miehet. Lisäksi fyysistä väkivaltaa harjoitetaan eniten pari- ja lähisuhteissa. Toisin sanoen naisia pahoinpidellään eniten, ja eniten heitä pahoinpitelevät heidän (miespuoliset) puolisonsa ja sukulaisensa. (Ks. esim. Heiskanen & Ruuskanen 2010; Husso 1995, 130; 2003, 16; Keskinen 2010, 246; Notko ym. 2011; Piispa ym. 2000; 2002; 2006; Ronkainen & Näre 2008, 29.) Naiset ja naisiin kohdistuva väkivalta, niin fyysinen kuin myös symbolinen ja sukupuolittava, ovatkin selvästi näkyvissä myös tässä teoksessa, etenkin artikkeliemme tutkimusaineistoissa. Suuressa osassa artikkeleita tutkitaan kulttuurisia esityksiä – televisiosarjoja, elokuvia, kirjallisuutta, mediatekstejä tai historiankirjoitusta – joissa käsitellään sukupuolittunutta tai sukupuolittavaa väkivaltaa ja joissa väkivallan kohteena on nainen ja tekijänä mies.

Keskittyminen naisiin kohdistuvaan, miesten harjoittamaan väkivaltaan ei ole ollut strateginen valintamme vaan pikemminkin osoitus siitä, miten syvällä kulttuurin rakenteissa sukupuolittunut ja sukupuolittava ymmärryksemme väkivallasta on. Edes tutkimuskohteiden ja -aineistojen valinta ei ole näistä rakenteista vapaa. Yhtenä teoksemme tavoitteena onkin herättää pohtimaan sitä, miksi juuri nainen ja naisen ruumis näyttävät aina niin vaivattomasti ajautuvan kulttuurissa ja sen esityksissä hyväksikäytön sekä väkivallan kohteiksi ja miehet taas tekijöiksi. Artikkelien tavoitteena on tehdä kriittisesti näkyväksi sitä, miten sukupuolittuneita, tuttuja ja turvallisia, samoja kaavoja toistavia, toistuvasti samalla tavalla sukupuolitettuja ja sukupuolittavia väkivallan kulttuuriset esitykset voivat olla. Teemme kuitenkin näkyväksi myös toisin tuotettuja ja toistettuja sukupuolen ja väkivallan toisiinsa kytkeytymisen merkityksiä ja osoitamme, ettei sukupuolen ja vallan kytkös välttämättä ole aina niin yksinkertainen tai yksioikoinen kuin usein oletetaan. Yhtäältä kulttuuriset esitykset voivat siis haastaa, kyseenalaistaa tai vastustaa samoja kaavoja toistavia, yleisesti toistettuja käsityksiä. Toisaalta mitä tahansa kulttuurisia esityksiä voidaan myös lukea, katsoa ja tulkita

toisin tai vastustaen eli siten, että niissä esitettyjä käsityksiä haastetaan ja kyseenalaistetaan.

Tämä teos asettuu ajankohtaisesti keskelle sukupuolittunutta ja sukupuolittavaa, väkivaltaista suomalaista maisemaa, jolla on niin kansalliset kuin kansainväliset taustansa ja yhteytensä. Keskitymme tutki- maan eritoten sukupuolen, vihan ja väkivallan kytköksiä kotimaisessa sekä kansainvälisessä audiovisuaalisessa ja visuaalisessa kulttuurissa (Anna Pitkämäen, Leena-Maija Rossin, Aino-Kaisa Koistisen, Heidi Kososen ja Rosemary Hennessyn artikkelit) sekä kirjallisuudessa (Myry Voipion, Hanna Stormin, Satu Kohon sekä Minna Halosen ja Sanna Karkulehdon artikkelit), mutta kriittisen tarkastelun kohteina ovat myös esimerkiksi historiankirjoitus (Andrea Petőn artikkeli) ja sosiaalinen media (Tuija Saresman artikkeli). Artikkeleissa jäsennetään ensinnäkin erilaisia sukupuolta ja väkivaltaa kriittisesti lähestyviä tutkimusnäkö- kulmia. Toiseksi tarkastellaan tapoja, joilla sukupuolittavaa väkivaltaa voidaan kriittisesti kyseenalaistaa ja vastustaa. Tutkimuksen kohteina ovat niin sukupuolitetut ja sukupuolittavat, näkyvästi väkivaltaiset teks- tit ja kuvastot kuin myös piiloisemmin väkivaltaiset, ihmisiä ja heidän toimintaansa hallitsevat, pakottavat ja kontrolloivat tai heitä ulossulkevat normit, jotka artikuloituvat ja aktualisoituvat symbolisesti – visuaalisesti ja tekstuaalisesti. Lisäksi artikkeleissa tutkitaan sukupuolitettuja, suku- puolittavia ja väkivaltaisia tekstejä ja kuvastoja vastustamaan pyrkiviä, väkivallattomia sekä rakentavia tekstien, kuvien ja esitysten lukemisen tai katsomisen tapoja.

Artikkelien tavoitteena on hahmottaa sekä sukupuolittavien, suku- puolittuneiden ja väkivaltaisten tekstien ja kuvien lukemisen etiikkaa että niiden lukemisen politiikkaa. Ymmärrämme analyyseissamme etii- kaksi pohdinnan siitä, miten elää maailman epäoikeudenmukaisuudes- ta huolimatta hyvää, kaikille mahdollisimman oikeudenmukaista elä- mää. Poliitiikan ymmärrämme näissä teksteissä muutostavoitteellisena representaatioiden politiikkana ja kamppailuna merkityksistä (Rossi 2010, 262–263) sekä solidaarisuuden politiikkana (Karhu 2016, 73) tai eetoksena (Butler 2015, 21–22), ”joka pyrkii kumoamaan ne vallan muo- dot ja sen poliittisen järjestelmän, joka on vastuussa kaikkien syrjäytet- tyjen heikosta asemasta” (Karhu 2016, 73). Teos esittelee alan kotimaista

ja kansainvälistä tutkimusta, jossa sukupuolen-, taiteen-, kirjallisuuden- ja kulttuurintutkijat haastavat käsityksiä sukupuolen, seksuaalisuuden, vallan ja väkivallan välisistä suhteista. Teos tarjoaa myös keinoja ja vaihtoehtoja väkivallasta puhumiseen, sen rakentavaan kritiikkiin sekä sen kriittiseen pohtimiseen, mitä viha ja väkivalta tekevät meille kaikille.

Loukkaava puhe, vastustavat tekstit ja kuvat

Feministifilosofi Judith Butler kirjoittaa väkivallasta teoksissaan *Excitable Speech* (1997), *Precarious Life. The Power of Mourning and Violence* (2004), *Frames of War* (2009) ja *Notes Toward a Performative Theory of Assembly* (2015). Hän aloittaa väkivalta-analyysinsä *Excitable Speech* -teoksessa pohtimalla väkivallan taustoja sekä puheen merkitystä ja vaikutusta väkivaltaisuuksissa. Hän kirjoittaa puheen satuttavuuden ehdoista: mitkä sanat haavoittavat, mitkä representaatiot uhkaavat – eivätkä vain sanat, joilla yksilöä puhutellaan tai kuvataan, vaan myös puhuttelemisen ja kuvaamisen tavat (Butler 1997, 2; ks. myös Butler 2004, xiii). Butler toteaa, että nimittelyllä ja jonkun kutsumisella jollain nimellä, loukkaavallakin, on halventamisen lisäksi myös toinen puolensa: nimittelyssä puhuteltu, siis nimitelty, tulee aina myös nimittelijänsä tunnustamaksi. Näin nimitellyn sosiaalinen olemassaolo tulee paradoksaalisesti tunnus- tetuksi siinä samassa, kun häntä nimitellään. (Butler 1997, 2.) Tyhjää tai tyhjänpäiväistä ei nimitellä. Samalla nimittelijä ottaa sen riskin, että tulee kutsuneeksi keskusteluun sellaista subjektia, joka saattaakin puhua nimittelyä ja solvauksia vastaan eli vastustaa vihaa ja väkivaltaa omalla puheellaan, jolloin väkivalta ja alistaminen voivat kyseenalaistua.

Vihaa ja väkivaltaa kyseenlaistavasta mahdollisuudesta huolimatta loukkaava puhe käyttää voimaa ja valtaa kohteeseensa. Butler kysyykin, mitä tämä valta on ja miten sen toimintaa ja seurauksia voidaan ymmärtää ja vastustaa. Hän haluaa tehdä käsitteellisen eron verbaalisen ja fyysisen loukkaamisen sekä satuttamisen välille mutta päätyy silti toteamaan, että ruumiillisten vertauskuvien käyttö kielessä, kielen ”so- maattinen ulottuvuus”, on tärkeää, jotta voidaan ylipäätään ymmärtää kielen vaikutuksia ruumiilliseen olemiseen. (Butler 1997, 3–5.) Tässä

teoksessa pohdimme sitä, miten väkivalta kirjoittautuu ruumiiden pintaan, ja sitä, miten sukupuoli tuntuu lähes väistämättä risteävän tämän ”ruumiisiin kirjoittautumisprosessin” kanssa. *Sukupuoli ja väkivalta – lukemisen etiikkaa ja politiikkaa* pyrkii tarjoamaan välineitä väkivallan vaikutusten ymmärtämiseen ja rakentavaan vastustamiseen juuri tällaisten verbaalisten, kuvallisten ja somaattisten, usein sukupuolittuneiden tai sukupuolittavien vallan, väkivallan sekä voimankäytön analyyseilla – analyyseilla, joissa tuotetaan lukemisen etiikkaa ja politiikkaa. Tutkimme myös, miten tekstit ja kuvat, kulttuurin tuotteet itsessään, pyrkivät aktiivisesti vastustamaan erilaisia (mieli)vallan, voimankäytön, ulossulkemisen, kontrolloinnin, vihan ja väkivallan muotoja.

Kirja jakautuu kolmeen toistensa kanssa keskustelemaan osaan. Ensimmäisessä tarkastellaan populaarikulttuurin audiovisuaalisissa esityksissä tuotettua väkivaltaa sekä sen kytkeytymistä sukupuoleen. Siinä avataan sukupuolittuneiden, sukupuolitettujen ja väkivaltaisten esitysten kriittisiä lukemisen sekä katsomisen tapoja: miten lukea ja katsoa niitä eettisesti ja poliittisesti? Anna Pitkämäki tarkastelee sukupuolistunutta väkivaltaa 2000-luvun alun uudessa suomalaisessa elokuvassa, ja elokuvat aineistonaan hän tekee näkyväksi tapoja, joilla sukupuolistunutta väkivaltaa neutralisoidaan ja vähätellään niin audiovisuaalisessa mediassa kuin yhteiskunnassa laajemminkin. Leena-Maija Rossi analysoi komediallista väkivaltaa yhdysvaltalaisessa audiovisuaalisessa mediakulttuurissa ja esittää, että väkivallan vahvasti sukupuolittunut, usein seksuaalisuuteen kietoutuva komediallinen käyttö osallistuu ratkaisevalla tavalla väkivallan luvallistamiseen myös reaalielämän arkipäiväisten konfliktien ratkaisukeinona. Tieteissarjojen sukupuolittuneeseen ja seksuaaliseen väkivaltaan paneutuva Aino-Kaisa Koistinen tutkii tapaa, jolla ihmisten ja ei-inhimillisten ”toisten” välistä rajaa tehdään fiktioesityksissä näkyväksi mutta myös problematisoidaan väkivallan avulla. Ensimmäisen osan päättävä Heidi Kosonen kääntää esiin naishahmojen itsemurharepresentaatioiden politiikan Hollywoodin elokuvatuotannossa ja kysyy, miten itsemurhan tabuluonne toistuu elokuvien yhteiskunnallista sukupuolijärjestystä toisintavissa esityksissä.

Teoksen toisessa osassa tutkitaan ensinnäkin sitä, miten kotimaisessa nykykirjallisuudessa yhtäältä kuvataan ja toisaalta vastustetaan suku-

puolittuneen ja sukupuolittavan väkivallan tapoja sekä keinoja hallita, pakottaa, kontrolloida ja ulossulkea varsinkin naisia ja naisruumiita. Toiseksi tutkitaan, miten sukupuolittavaa väkivaltaa ja vihaa vastustavista pyrkimyksistä voidaan kriittisen luennan avulla nostaa näkyville niiden eettis-poliittista voimaa. Myry Voipio esittelee kotimaisessa tuoreessa tyttökirjallisuudessa esiintyviä väkivaltakuvauksia ja osoittaa, kuinka tyttökirjallisuus osallistuu sekä tyttöihin liittyvien käsitysten ja normien tuottamiseen että niiden haastamiseen. Hanna Storm tekee näkyväksi yhtä suomalaisessakin yhteiskunnassa voimissaan olevaa, vaivihkaista normatiivisen vallankäytön ja sukupuolittavan väkivallan muotoa: lisääntymisolelusta ja sen tuottamia seurauksia kotimaisissa syömishäiriötä käsittelevissä romaaneissa. Satu Koho tarkentaa luentansa yhteen kaunokirjalliseen teokseen, Riikka Pulkkisen *Raja*-romaanin (2006), ja käyttää kehon maantieteen käsitettä sukupuolittuneesta ja sukupuolittavasta väkivallasta puhumisen välineenä. Nuoren naisen ruumiillisuuden rajoja Pulkkisen romaanissa tarkastellen hän tarjoaa keinoja ja tapoja seksuaalisen hyväksikäytön sekä häpeän sanallistamiseen. Toisen osan päättävä Minna Halosen ja Sanna Karkulehdon yhteisartikkeli avaa symbolisen väkivallan ja vallan eettisen lukemisen kysymyksiä analysoimalla kotimaisessa nykylyriikassa esitettyjä tapoja uudelleenkirjoittaa satujen ja myyttien tuottamaa, naisiin kohdistuvaa sukupuolittavaa väkivaltaa, hallintaa ja kontrollia.

Teoksen kolmannessa osassa pohditaan tutkijoiden omia eettisiä ja poliittisia positioita sekä lukemisen tapoja ja mahdollisuuksia silloin, kun tutkitaan yhtäältä eletyn historian ja toisaalta nykykulttuurin ilmiöitä. Tuija Saresma tarttuu internetissä esiintyvän vihapuheen sukupuolittumisen ja sukupuolittamisen mekanismeihin sekä medioituneen vihapuheen tuottamaan pelon politiikkaan ja lähilukee nettitekstien vihaan yllyttävän retoriikan keinoja. Andrea Pető lähestyy omassa artikkelissaan hyvin erityistä sukupuolittuneen väkivallan ”arkistoa”: sotilaiden tekemien raiskausten historiaa Unkarissa toisen maailmansodan aikaan. Vertailevan tutkimuksen avulla Pető haastaa raiskauksiin liittyviä yksinkertaistavia diskursseja ja pohtii, miten seksuaalisesta väkivallasta ja sen uhreista pitäisi puhua. Rosemary Hennessy kohdistaa teoksen päättävässä tekstissään huomion vielä kokoavasti feministisen tutkimuksen

ja kritiikin teoreettisiin ehtoihin ja affekteihin sekä feministisessä tutkimuksessa viime aikoina paljon esillä olleeseen, Eve Kosofsky Sedgwickin (1997; 2003) teoriasta omaksuttuun ja sovellettuun reparaatiiviseen eli korjaavaan luentaan⁸. Hennessyn esittämä rakentava kritiikki reparaatiivisuuden ideaa sekä sen myötä kehittynyttä suoranaista feministisen tutkimuksen reparaatiivista käännettä (ks. Stacey 2014; Wiegman 2014) kohtaan toimii myös eräänlaisena kirjan sisäisenä feministisenä itsekritiikkinä. Tekstinsä lopuksi Hennessy ehdottaa väkivallan tutkimuksen lähestymistavaksi materialismin ja feminismin traditioita yhdistävää tutkimusotetta. Tutkimusotetta havainnollistavan analyysin kohteena hänellä on tanskalaisen *Forbrydelsen*-televisiosarjan (2007–2012, suom. *Rikos*) pohjalta luotu yhdysvaltalainen televisiosarja *The Killing* (2011–2014, suom. *Jälkiä jättämättä*).

Sukupuolittava ja seksuaalisuuteen kytkeytyvä väkivalta, vallankäyttö, kontrollointi ja viha eivät todellakaan ole ominaisia ainoastaan suomalaiselle kulttuurille ja yhteiskunnalle. Ne ovat globaaleja ilmiöitä, joiden kansainväliset ilmentymät vaikuttavat toisiinsa ja muotoilevat siten toisiaan. Siksi kirjan analyysikohteet ovat niin kansallisia kuin kansainvälisiä (tai kansalliset rajat ylittäviä, transnationaaleja eli ylirajaisia, ks. Grönstrand ym. 2016) ja kirjoittajat sekä koti- että ulkomaisia tutkijoita ja asiantuntijoita. Teos on osa kansainvälistä feminististä keskustelua sukupuolen, seksuaalisuuden, vihan ja väkivallan välisistä kytköksistä sekä risteyksistä. Teoksen tutkijat eivät tunnusta vanhanaikaista injektio-ruiskukäsitystä kulttuurissa esitetyn väkivallan vaikutuksesta vastaanottajaan, eli sitä, että esimerkiksi medialla olisi sama ja välitön vaikutus kaikkiin katsojiin (ks. esim. Potter 1999, 100; Watson & Hill 2000; Karkulehto 2011, 12–13). Heitä yhdistää silti tietoisuus median vallasta ja siitä, miten se läpäisee arkeamme, sekä sosiaalisen median tarjoamasta,

8 Sedgwick (1997; 2003) kritisoi klassikoksi muodostuneessa artikkelissaan "Paranoid reading and reparative reading, or, You're so paranoid, you probably think this introduction is about you" etenkin edustamaansa queer-tutkimusta esittämällä, että siinä keskitytään suoranaiseen epistemologiseen käytänteeseen yhteiskunnan negatiiviseen kritiikkiin ja sarron osoittamiseen jo niin paljon, että tutkimus alkaa näyttäytyä paranoidisena. Paranoidilta näyttävän tutkimuksen ohessa Sedgwickin mukaan pitäisi keskittyä myös korjaavaan: mielihyvää tuottavaan, yhteiskunnassa ja sen kehityksessä toisinaan myös hyvää näkevään tutkimukseen. Sedgwickin artikkelin julkaisemisen myötä feministisessä ja queer-tutkimuksessa onkin ollut nähtävissä muutosta, jota on nimetty jopa "reparaatiiviseksi käännteeksi" (Stacey 2014; Wiegman 2014).

usein ”ruumiittomaksi” ja aineettomaksi mielletystä tilasta, joka ei ole kuitenkaan sukupuoleton eikä tasa-arvoinen (Paasonen 2011c; Sadowski 2016, 23) ja jossa vihan julistaminen on mahdollista ja kiihkeää – joillekin jopa ruumiillisesti ja materiaalisesti kiihottavaa.

Keskeisiä teoreettisia teemoja ja käsitteitä tässä teoksessa ovat sukupuolen, vihan ja väkivallan lisäksi muun muassa intersektionaalisuus eli erojen risteäminen ja yhteisvaikutus, feministinen luenta ja lukemisen politiikka, maskuliinisuus ja feminiinisyys sekä toimijuus ja valta. Teoksessa tutkitaan feministisestä näkökulmasta, etiikkaa ja politiikkaa tekstien sekä kuvien lukemiseen yhdistäen sitä, miten kulttuuristen diskurssien ja representaatioiden sekä tiedontuotannon, vallan, kontrollin, ulossulkemisten, hallinnan, väkivallan ja vihan väliset suhteet risteävät erityisesti sukupuolen ja seksuaalisuuden kanssa. Ilmiöiden ymmärtäminen intersektionaalisiksi tuo sukupuolen ja seksuaalisuuden lisäksi tarkasteluun myös sellaisia eroja tuottavia muuttujia kuin luokka, terveys, ikä, etnisyys, ”rotu”, uskonto ja kansallisuus (esim. Ilmonen 2011; Karkulehto ym. 2012; Rossi 2015, 91–107; Collins & Bilge 2016). Lisäksi teoksessa kysytään, miten nämä suhteet kytkeytyvät kulttuurin ja yhteiskunnan kehitykseen sekä sosiaalisiin järjestyksiin. Usein varsinkin seksuaalisuuden representaatioissa reagoidaan kulttuuriseen muutokseen tai kriisiin (Karkulehto 2011, 63–64, 109–110). Myös tämänhetkiset globaalit taloudelliset, poliittiset ja ideologiset muutokset – uusliberalismin, markkinakapitalismin, uskonnonservatismen ja -nationalismin sekä rasismien nousu – ovat merkittäviä teoksen taustalla vaikuttavia tekijöitä.

Kirja painottaa feministisen kritiikin jatkuvaa tarvetta. Suomessa kuulee usein sanottavan, että nyky-yhteiskunnassa (sukupuolten välinen) tasa-arvo on saavutettu⁹ eikä feminismiä enää tarvita, mutta varsinkin sukupuolen tarkastelu osana intersektionaalisesti laajempaa erojen politiikkaa ja feminismien ymmärtäminen kamppailuna kaikkia koskevan tasa-arvon puolesta on nyky-yhteiskunnassa ensiarvoisen tärkeää. Feminismia pidetään silti ongelmallisena tai tarpeettomana myös Suomen

9 Esim. Sipilän hallituksen hallitusohjelmassa todetaan: ”Suomi on osa eurooppalaista ja pohjoismaista arvoyhteisöä. Sukupuolten tasa-arvo on yhteisesti jaettu arvo maassamme.” (<http://valtioneuvosto.fi/sipilan-hallitus/hallitusohjelma>.) Tutkijakannanotoista ks. esim. Helena Hirvosen ja Laura Mankin blogikirjoitus osoitteessa <http://politiikasta.fi/hallituksen-tasa-arvo-ohjelma-ristiriidassa-jo-tehtyyn-politiikkaan/>.

ulkopuolella – yhdysvaltalainen Rosemary Hennessy kirjoittaa tässä teoksessa: ”[M]onille opiskelijoille (ja tutkijoille) feminismi on sana, jota ei voi enää edes lausua. Samaan tapaan yliopiston ulkopuolella vallitsee uuden vuosituhannen konsensus siitä, että feminismi on historiallinen reliikki, joka on jo saavuttanut tavoitteensa.”

Sukupuoli ja väkivalta – lukemisen etiikkaa ja politiikkaa vastustaa näkemystä feminismiin käymisestä tarpeettomaksi ja tarjoaa runsaasti todisteita feministisen ajattelun ja politiikan tarpeellisuudesta sekä tärkeydestä juuri nyt. Teoksen artikkelit pyrkivät, yhdessä ja kukin osaltaan, muistuttamaan, että feminististä tutkimusta tarvitaan edelleen sukupuoleen, seksuaalisuuteen, valtaan, vihaan ja väkivaltaan – sekä laajemmin erojen politiikkaan – liittyvän tiedontuotannon saralla (ks. myös Ahmed 2017). Haluamme myös muistuttaa feministisessä ja sukupuolentutkimuksessa tuotettujen teoreettisten käsitteiden jatkuvasta ajankohtaisuudesta, käyttökelpoisuudesta sekä sovellettavuudesta myös nykyisten ja aivan uusien kulttuuristen ilmiöiden, kuten esimerkiksi nykykulttuurissa korostuneen vihapuheen sekä sosiaalisen median sukupuolittuneiden diskurssien ja keskustelukulttuurien, tutkimuksessa.

Kirjan kirjoittajien feministisiin, eettisiin ja poliittisiin kulttuurituotteiden lukutapoihin – onpa kyseessä kirjallisuus, verkkotekstit, televisio tai elokuva – liittyy myös kaksinaisuus: kuten Leena-Maija Rossi artikkelissaan toteaa, katsoja tai lukija voi olla samalla sekä näkemästään ja lukemastaan nauttiva feministi että kriittinen ”feministinen ilonpilaja” (ks. myös Ahmed 2010; 2017). Teoreettisesti toisin sanoen ja queer-tutkija Sedgwickiä (1997, 1–37) mukaillen feministinen tutkija voi olla sekä ”paranoidi” että ”reparatiivinen” lukija (ks. myös Koivunen 2010), ja tällaiselle kaksinaiselle luennalle sekä lukijuudelle teos tarjoaa konkretiaa. Toisissa artikkeleissa korostuu feministisen tutkimusperinteen mukaisesti yksi lukutapa ja toisissa toinen, ja joissakin lukutavat kohtaavat. Teoksen päättävässä Hennessyn artikkelissa puolestaan tavoitellaan uudenlaisia lukemisen eli maailman ymmärrettäväksi tekemisen sekä kriittisen uudelleenkerroksen käytäntöjä, joissa yhdistyvät olemassa olevaa maailmaa ja sen järjestyksiä kyseenalaistava kriittisyys sekä tämän samaisen maailman paremmaksi ja oikeudenmukaisemmaksi tekemisen eetos.

Väkivallan neutralisoinnista vastarinnan välineisiin

Teoksen ensimmäisen osan aloittava Anna Pitkämäki liittää artikkelissaan liikkuvan kuvan väkivaltaesitysten kriittisen analyysin suomalaiseen elokuvakontekstiin ja toteaa, että naisiin kohdistuva väkivalta on kansainvälisestäkin verrattuna suomalaisessa yhteiskunnassa erittäin yleistä (esim. Ronkainen & Näre 2008, 25; Ihmisoikeuskeskus 2014; Violence against women 2014). Pitkämäki tarkastelee sellaisia sukupuolistuneen väkivallan neutralisoinnin tapoja, joiden avulla väkivallan merkityksiä ja vaikutuksia tulkinnallisesti vähätellään. Hän esittää, että suomalaisessa yhteiskunnassa väkivallantekijöihin suhtaudutaan kahden lähestymistavan strategialla. Ensinnäkin heitä marginalisoidaan, patologisoidaan ja erityistetään syrjäytyneiksi, tunnerajoitteiksi tai sosiopaateiksi (ks. myös Ronkainen & Näre 2008, 15–16). Toiseksi sukupuolistunutta väkivaltaa neutralisoidaan ja tulkitaan osaksi inhimillistä vuorovaikutusta: väärinymmärrykseksi, sattumaksi tai ylireagoinniksi. Pitkämäki muistuttaa, että sukupuolistuneen väkivallan tuottamisen ja tunnistamisen prosesseissa yhteiskunta, kulttuurituotteet ja yksittäiset ihmiset osallistuvat uhriuden ja väkivallan merkitysten rakentamiseen joko tunnistamalla tai vähättelemällä sukupuolistuneen väkivallan seurauksia.

Leena-Maija Rossi kirjoittaa artikkelissaan komediallisen audiovisuaalisen kerronnan hahmoista. Hän kiinnittyy tutkijana ja katsojana analysoimiinsa elokuvaan ja televisiosarjoihin voimakkaan affektiivisesti, mutta samalla hän erittelee niiden kerronnan ongelmia suhteessa sukupuolittuneeseen ja sukupuolittavaan, yhteiskuntaluokittavaan ja etnisyyttä tai ”väriä” merkityksellistävään väkivaltaan. Rossi tarkastelee väkivallan esittämistä yhtenä yhdysvaltalaisen televisio- ja elokuvakomedian keinovaroista ja problematisoi tapaa, jolla komedian konteksti liudentaa väkivallan seurauksia ja luvallistaa samalla väkivallan käyttöä itsestään selvänä tai jopa positiivisena ratkaisumallina konfliktitilanteissa. Hän pohtii myös, kuinka komediallinen väkivalta asettaa audiovisuaalisten tarinoiden hahmoja sukupuolitetuille sekä rodullistetuille luokkapaikoilleen ja tukee heteroseksuaalisia oletuksia sukupuolten käyttäytymisestä.

Aino-Kaisa Koistinen tarkastelee omassa osuudessaan seksuaalista ja sukupuolittunutta valtaa ja väkivaltaa pohjoisamerikkalaisissa ja pohjoismaisissa tieteistelevisiosarjoissa sekä erityisesti konenaisten ja -miesten esityksissä. Analysoimalla väkivaltaisia representaatioita hän tutkii, millaisia väkivallan rakenteita tieteisgenreä edustavat sarjat tuovat esiin, miten ne kytkeytyvät lajityyppinsä teemoihin ja konventioihin, kuten toiseuden kohtaamisen käsittelyyn, ja minkälaisia eettisiä ja poliittisia kysymyksiä ne herättävät. Koistisen teksti keskustelee sekä feministisen representaatiotutkimuksen että ruumiillisuutta liikuttavien affektien tutkimuksen kanssa (ks. esim. Ahmed 2004, 8–12; Koivunen 2010; Liljeström & Paasonen 2010, 1–2). Hän painottaa, että sarjojen affektiiviset ja väkivaltaiset kohtaukset rakentuvat ainakin osittain tietyissä ”representationaalisissa kehyksissä”, joissa kuvien kiinnittyminen toisiin kuviin ja keskusteluihin vaikuttaa niiden aiheuttamiin reaktioihin, mikä ohjaa katsojaa tekemään tietynlaisia tulkintoja miesten ja naisten suorittaman tai kokeman väkivallan esityksistä.

Affektit ovat lähtökohtana myös Heidi Kososen artikkelissa, jossa keskitytään ruumisgenreksikin (Williams 1991) kutsuttuun kauhuun. Kososen tarkastelun kohteena ovat itsemurhien esitykset paitsi kauhuelokuvissa myös laajemmin länsimaisessa taiteen historiassa ja kulttuurissa. Hän osoittaa, miten itsemurhat ovat ”ruumiin feminiinisestä heikkoudesta” kertoessaan feminisoituja ja miten nuorten naisten aktiivinen seksuaalisuus ajaa heitä kulttuurin kuvastoissa toistuvasti rankaisemaan itseään seksuaalisuudestaan ”pahalla kuolemalla” eli itsemurhalla.

Myös monissa teoksen toisessa osassa tarkastelluissa kaunokirjallisissa teoksissa nuoret naiset rankaisevat itse itseään heitä kontrolloivien ja sukupuolittavien kulttuuristen paineiden alaisina. Kyse on sekä naisia ympäröivän kulttuurin että heidän itsensä harjoittamasta, omaan sukupuoleen kohdistuvasta vihasta, heidän väkivaltaisesta kontrolloimisestaan, ulossulkemisestaan ja rajaamisestaan eli heihin kohdistuvasta sukupuolittavasta väkivallasta, joka vaikuttaa heihin ruumiillisesti (vrt. Heinämaa & Näre 1994; Shepherd 2013, 16; Stacey 2014). Toisen osan aloittaa Myry Voipion artikkeli kotimaisista nykytyttökirjoista. Voipio käsittelee muun muassa tyttöihin kohdistuneita huolidiskursseja sekä

voimakkaan tytön odotuksia. Artikkelissa kuvataan, miten kirjallisuuden tyttöhahmojen esitetään suhtautuvan väkivaltaan ja selviytyvän väkivalta-kokemuksista. Uudenlaiset selviytyjätytöt näyttäytyvät analyysissä sekä voimakkaina että armollisina ja ymmärtävinä.

Hanna Storm puolestaan kuvaa syömishäiriöiden esityksiin kirjallisuudessa keskittyvässä artikkelissaan tyttöjen ja naisten ruumiiden medikalisointia, ”lisääntymisterveyden” ja reproduktion erityistä huomiointia sekä laajasti terveyteen ja ruumiillisuuteen liittyvää normatiivisen hallinnan ulottuvuutta. Storm tarkastelee myös sisäistettyä naisvihaa, joka voi ilmetä naisten tietoisena tai tiedostamattomana väkivaltana sukupuoltaan sekä ruumistaan kohtaan esimerkiksi syömishäiriöissä, sekä sitä, miten sama naisviha voi aktualisoitua syömishäiriöisiin naisiin kohdistuvissa hoidoissa. Syömishäiriöt ilmenevät näennäisen sukupuolineutraalina ruumiillisuuden torjuntana ja seksuaalisuusvihamielisyytenä, mutta niitä voi pohtia myös toisen ja itsen abjektivoinnin näkökulmasta. Tytöt ja naiset voivat abjektivoida sekä itseään että toisiaan, ja he voivat käyttäytyä misogynisesti niin itseään kuin toisia naisia kohtaan.

Itseen kohdistuvaa väkivaltaa tarkastelevat myös Satu Koho sekä Minna Halonen ja Sanna Karkulehto. Riikka Pulkkisen *Raja*-romania (2006) tutkiva Kohon artikkeli keskustelee feministisesti suuntautuneen kulttuurimaantieteen kanssa ja kartoittaa tästä teoreettisesta maastosta käsin sukupuolittavasti alistavia positioita ja sukupuolittuneita tiloja sekä paikkojen hallintaan liittyvää vallankäyttöä ja väkivallan ympäristöjä, joihin kuuluvat myös ihmisten väliset suhteet, asenteet ja ajattelumallit. Halonen ja Karkulehto taas tuovat esiin kotimaisen nykylyriikan tapoja purkaa naisiin kohdistuvia kohtuuttomia sukupuoliodotuksia sekä naisia alistavia myyttejä. He tarkastelevat, miten lyriikassa kuvataan naisruumiin materiaalisia kokemuksia sekä ruumiiden vastarintaa kirjoittamalla sukupuolittavia ja naisvihamielisiä myyttejä uusiksi ja toisin. Myyttejä avaamalla he tekevät artikkelissaan näkyväksi naisiin historiallisesti kohdistuneen vihan, sukupuolittavan kontrollin ja symbolisen väkivallan kulttuurisia taustoja, rakenteellisten tasojen diskursiivisia ja representatiivisia ulottuvuuksia sekä kulttuuristen tekstien ja kuvastojen toistoihin perustuvaa voimaa. Samalla he pohtivat kuitenkin myös, miten

hahmottaa lyriikan toisin toistamisen vastavoimia sekä mahdollisuuksia lukea kaunokirjallisuudessa kuvattuja maailmoja eettisesti.

Kirjan kolmas osa paneutuu tutkimuksen avulla tuotettuun väkivallan vastustamisen politiikkaan ja etiikkaan. Osion avaa Tuija Saresman suomalaiseen nykykulttuuriin ajallisesti kiinnittyvä artikkeli, jossa hän lähilukee internetin sukupuolittavaa ja sukupuolittunutta, maahanmuuttajiin ja feministeihin kohdistuvaa vihapuhetta sekä vihapuheen tuottamaa pelon politiikkaa. Saresma esittelee ideologisesti, poliittisesti ja propagandistisesti värittyneiden tekstien lukutavan, jossa ei heittäydytä tekstin vietäväksi vaan esitetään sille kriittisesti kysymyksiä, jotka vastustavat tekstin välittämää sanomaa tai ovat sille vastakkaisia. Saresma erittelee patriarkaalisen ”suojelupuheen” retoriikkaa mutta ottaa esiin myös naiseksi identifioituvan kirjoittajan tavan tuottaa toiseuttamisen ja pelon politiikkaa.

Unkarilainen Andrea Pető puolestaan pohtii seksuaalisen väkivallan historian kirjoittamista ja tämän historiankirjoituksen etiikkaa ja politiikkaa. Pető kysyy, miten raportoida seksuaalisen väkivallan tutkimuksesta siten, ettei jatketa eikä uusinneta uhreihin kohdistuvaa väkivaltaa. Hänen kritiikkinsä kohteena on intentionalistinen muistamisen politiikka, joka yksinkertaistaa raiskauksiin liittyneitä valtasuhteita. Aineistonaan hän käyttää lähteitä, joita on löydetävissä Unkarissa toisen maailmansodan aikana sotilaiden tekemistä raiskauksista.

Yhdysvaltalainen Rosemary Hennessy puolestaan liittää sukupuolittuneen ja seksualisoidun väkivallan tarkastelussa toisiinsa niin reaalityodellisuuden tai -historian kuin fiktion analyysia ja pohtii itsereflektion kautta tutkijan eettisiä mahdollisuuksia suhteessa poliittiseen aktivismiin. Hennessy sisällyttää tekstiinsä myös kriittisen tarkastelun Eve Kosofsky Sedgwickin kehittämästä reparatiivisen luennan ideasta, jonka Sedgwick tarjosi vaihtoehdoksi sorron paljastamista ja negatiivista kritiisyyttä painottaneelle (queer-)luennalle – luennalle, jonka Sedgwick nimeää ”paranoidiksi” tai vainoharhaiseksi, koska se keskittyy enimmäkseen osoittamaan valtakulttuurin vähemmistöihin kohdistamaa syrjintää, sortoa ja väkivaltaa. Hennessy kysyy, mitä seuraamuksia on sillä, että Sedgwickin ajatus on otettu kirjaimellisesti feministisen tutkimuksen periaatteeksi niin laajalti, että voidaan puhua jo tutkimuk-

sellisesta käänteestä. Hän peräänkuuluttaa paluuta reparatiivisesta käänteestä kohti kriittisempää tutkimusotetta ja esittelee kriittisen uudelleenkeronnan menetelmää, joka yhdistää toisiinsa aktivismin ja tutkimuksen, ruumiillisen materiaalisuuden ja taloudellisten valtasuhteiden huomioinnin sekä tarinoiden historisoimisen eli valtasuhteiden kiinnittämisen ajallisiin konteksteihinsa.

Läpi koko teoksen kulkee näkemys siitä, että yksi olennainen hegeemonisen politiikan muoto on sukupuolittuneen ja sukupuolittavan vihan sekä väkivallan arkiinnuttaminen, niiden keinotekoinen kiinnittäminen sukupuoliin: sukupuolittuneeseen ja seksuaaliseen toimintaan sekä olemiseen ”luonnollisesti” kuuluvaksi. Tällaisessa sukupuolittavan vihan sekä väkivallan arkiinnuttamisessa, neutralisoinnissa ja luonnollistamisessa on kyse sukupuolia essentialisoivasta politiikasta. Jo sukupuolen tuottaminen ja toistaminen – sukupuolittaminen – on sinällään usein jollain tapaa väkivaltaista, mahdollisuuksia rajaavaa ja ulos-sulkevaa. Sukupuolet ja sukupuolittava oleminen tai tekeminen myös eri tavoin ylläpitävät fyysistä väkivaltaa sosiaalisena ja sosiaalistavana käytäntönä, jonka asiaankuuluvuus on laajasti sisäistetty. (Shepherd 2013, 16–17.) Juuri tämän takia väkivallasta täytyy puhua ja kirjoittaa ja sitä vastaan täytyy todistaa. Väkiältä sekä vastustaa että kutsuu representaatioita (vrt. Bachner 2011, 3). Se saattaa olla jotain sanoinkuvaamattontaa, mutta sitä myös sanallistetaan ja näytetään (audio)visuaalisesti.

On ilmiselvää, että sukupuolittunutta ja sukupuolittavaa vihaa sekä väkivaltaa, niiden toteutumista esimerkiksi misogynian, homofobian, rasismien ja seksismin muodossa, luvallistetaan, luonnollistetaan ja normalisoidaan länsimaisissa yhteiskunnissa jatkuvasti. Tämä kirja tarttuu juuri tällaiseen luvallistamiseen, luonnollistamiseen ja normalisointiin ja pyrkii suhtautumaan niihin kriittisesti sekä edistämään siten niiden kyseenalaistamisen mahdollisuuksia. Pyrimme tarjoamaan sekä kriittisiä että rakentavia eettisen vastarinnan välineitä vihaa ja väkivaltaa maailmassa todistaville sekä niitä kohtaaville.